

**ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ
НА НАУЧНО ЖУРИ
ПРОФ. ДГН МАРИЯ ВОДЕНСКА**

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Николина Р. Попова – Димитрова

член на жури в конкурс за заемане на академичната длъжност “доцент”
по професионално направление 3.9 “Туризъм”, обявен от СУ, ДВ. бр. 69 от 06.08. 2013
г. и уеб-страницата на СУ, с кандидат гл. ас. д-р **Елка Д. Дограмаджиева**

Настоящата рецензия е изготвена в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за неговото приложение (ППЗРАСРБ). Тя е съставена от **три части** и заключение, включващи изисквания към кандидата и към неговата учебна и научно-изследователска дейност.

Изисквания към кандидата

(чл. 29 (1), (2) ЗРАСРБ и чл. 60 (1) ППЗРАСРБ)

Кандидатът в конкурса е роден на 30.08.1973 г. в гр. София. През 1996 г. завършва висшето си образование в Софийски университет “Св. Кл. Охридски”, като магистър по “География (география на туризма)”. През 2003 г. година на Елка Дограмаджиева е присъдена ОНС “доктор” по специалност “География на рекреацията и туризма”.

От 2003 г. е редовен асистент към катедра “География на туризма”, ГГФ на Софийски университет “Св. Кл. Охридски”, а от 2007 г. главен асистент.

Кандидатът е участвал в **международни краткосрочни обучения и специализации**, организирани от: Организация за туристическо образование и обучение и Министерство на туризма в Република Гърция – Атина (2005); Manchester Metropolitan University (Манчестерски университет) – Великобритания (2008); в Ruralia Institute - University of Helsinki (2009); EcoDestinet – мрежа за развитие на европейски етикет за качество на екотуристическите дестинации - Сан Антонио ди Мавиньола, Италия (2009) и др.

Изисквания към учебната дейност

(чл. 29 (4) и чл. 29 “б”(2), т.2 от ЗРАСРБ и чл. 61 (2), т. 1 от ППЗРАСРБ)

Кандидатът води **упражнения** и изнася **лекции** в бакалавърска и магистърски програми в специалност «Туризм» в СУ «Св. К. Охридски» както следва:

В бакалавърска степен (редовно обучение)- общо 60 ч. лекции и 60 ч. упражнения

1. Методи на научното изследване в туризма – задължителна, лекции (15 ч.) и упражнения (30 ч.)
2. Туристически ресурси - задължителна, 30 ч. упражнения
3. Развитие и актуални проблеми на туризма в България – задължителна, 45 ч. лекции

В магистърска степен (заочно обучение) – общо 110 ч. лекции:

1. Методи на научното изследване в туризма – магистратури „Туризм” след ОКС професионален бакалавър, „Културен туризм” и „Екотуризм” - задължителна, 10 ч. лекции
2. Развитие и актуални проблеми на туризма в България – магистратура „Туризм” след ОКС професионален бакалавър (задължителна); магистратура „Културен туризм” (избираема) - 30 ч. лекции
3. Туристическо райониране – магистратура „Туризм” – задължителна, 10 ч. лекции
4. Дипломен семинар – магистратури „Туризм”, „Културен туризм” и „Екотуризм” - задължителна, 30 ч. лекции
5. Статистическа обработка и анализ на данни в туризма – магистратури „Туризм”, „Културен туризм” и „Екотуризм” - избираема, 30 ч. лекции

Учебната **аудиторна заетост** на кандидата през периода 2008 – 2012 г. е 480 часа, приравнени към упражнения, при норматив на СУ – 270 часа.

През последните пет години (2008 – 2013 г.) под научното ръководство на гл. ас. д-р Елка Дограмаджиева са защитили 18 дипломанти от магистърските програми „Туризм”, „Културен туризм” и „Екотуризм” на СУ „Св. Климент Охридски”

Кандидатът владее писмено и говоримо английски и руски език, което допринася за постигане и поддържане на високо ниво на преподавателската му дейност.

Гл. ас. д-р Елка Дограмаджиева развива активна професионална дейност чрез:

1. Членство в професионални организации:

- Член на международната научна мрежа SEEmore (част от Mountain Research Initiative for SE Europe) – от 2010 г.
- Член на международната научна мрежа Science for the Carpathians (S4C)–от 2008 г.

2. Участие в работни групи, научни комитети и др.:

- Член на Editorial Board of Journal of Environmental and Tourism Analyses, Faculty of Geography, Bucharest University (от 2012 г.)
- Съпредседател на работната група по туризъм – South Eastern European Mountain Research and Global Change Strategy Development and Networking Conference – Timisoara, Romania, August 26-29, 2010.
- Член на Scientific Board of the International Conference “Pro Mountains: Tourism-Environment-Sustainable Development” – September 7-9, 2012, Busteni, Romania.
- Член на Scientific Committee of the International Conference “Challenges and Performance of Post-Socialist Tourism in Central Eastern European Countries” – May 26 – 28, 2011, Bucharest, Romania.
- Член на Scientific Committee of the First International Carpathian Tourism Conference “Sustainable Tourism Development of the Carpathians” – October 24-26, 2008, Busteni, Romania.

Изисквания към научно-изследователската дейност

(чл. 29 (1), т.3, т.4, чл. 29 «б» (2), т. 2 от ЗРАСРБ и чл 60 (1) т.3 и т.4; чл. 61 (2) т.2 от

ППЗРАСРБ

За участие в конкурса кандидатът за «доцент» е представил 35 публикации с общ обем 899 страници (личен принос 498 страници), включващи 1 глава от монография, 7 студии, 6 статии, 17 доклада, 1 наръчник (учебно помагало) и 3 научно-приложни разработки. От тях поради сравнително тематично припокриване не се приема за рецензиране една от научно-приложните разработки (№ 5.2) и една статия (3.8), припокриваща се с доклад 4.14. С редуцирането на посочените публикации за рецензиране се приемат 33 труда с общ обем 845 страници (личен принос на кандидата 487 страници).

Приетите за рецензиране **публикации** по вид, авторско участие и отпечатване на български и чужд език са както следва:

1. 1 глава от монографичен труд в съавторство, с общ обем 20 страници, в т.ч. принос на кандидата 18 страници;
2. 7 студии (1 брой - на английски език в съавторство) с общ обем 182 страници, от които 2 студии са самостоятелни с обем 44 страници. Общото участие на кандидата е в размер на 129 страници;
3. 6 статии, от които 4 на английски език и 2 в съавторство, с общ обем 68 страници, една самостоятелна статия. В общия обем на статии самостоятелното участие на кандидата е с 47 страници;
4. 17 доклада, от които 7 - на английски език и 7 самостоятелни доклада. От общия обем 220 страници участието на кандидата е с 159 страници;
5. 1 наръчник (учебно пособие) в съавторство с общ обем 167 страници, в които участието на кандидата е с 20 страници;
6. 2 научно-изследователски проекти с общ обем 185 страници, от които участието на кандидата е с 117 страници.

Приетите за рецензиране публикации, в по-голямата си част – студии и доклади и глава от монография са **рецензирани от хабилитирани преподаватели** на СУ «Св. К. Охридски» и чужди университети и **са отпечатани** в престижни академични издателства в страната и в чужбина. Четири от тях са достъпни чрез Интернет. Те очертават творческия профил на гл.ас. д-р Елка Дограмаджиева, отличаващ се с изразена тематична насоченост на изследователската дейност в четири и взаимно обвързани направления в сферата на политиката, управлението и методиката на изследвания в туризма, а именно:

- 1. Териториални изследвания на туристическото развитие на различни пространствени равнища, разглеждани като дестинационни туристически структури;**
- 2. Развитие и управление на туристически продукти и атракции;**
- 3. Туристическа политика и планиране на местно, регионално и национално ниво;**
- 4. Туристическо търсене и предлагане**

Кандидатът посочва три основни направления в своята Справка за приносния характер на трудовете си, като според нас пропуска 4-то посочено по-горе направление, представено от три рецензирани публикации, включващи две студии и доклад на международен форуми (3.1, 3.5 ,3.7 и 3.11), както и публикации, засягащи тази тема (3.3).

Първото от рецензираните тематични направления – „Териториални изследвания на туристическото развитие на различни пространствени равнища, разглеждани като дестинационни туристически структури”, отразява трайния изследователски интерес на кандидата. То е най-мощно не само като количествен израз - 14 публикации, но и като приносен характер в сферата на теорията, методиката и фактологията, разкриващо особеностите, проблемите и насоките за териториалното развитие и управление на туризма на различни пространствени равнища в България (№№ 3.1, 3.2, 3.3, 3.5, 3.6, 3.7,4.3, 4.5, 4.6, 4.7,4.12 , 4.16, 4.17,). Редица аспекти на посочената проблематика се засягат, макар и косвено, и в други публикации на кандидата. Прилага се оригинален изследователски подход, вкл. методически инструментариум, съчетаващ традиционни частни методи, характерни за географията на туризма, с методи от областта на социологията – анкети, интервюта и пр. отразяващи социалния характер на териториалните туристически структури на различни нива. В резултат е разработен е модел за проучване на туристическото развитие и управлението на туризма на местно ниво. Моделът, обвързващ основните условия и фактори за развитие на туризма, показателите за оценка на състоянието и ефективността от развитието му, е апробиран, чрез сравнителен анализ, в селата Долен, Лещен и Ковачевица (3.2, 3.11). Посочените разработки, осъществени чрез теренни проучвания имат и изразен емпиричен принос и обогатяват с фактологичната база на знанието за туризма в България. Особен практически резултат имат проучванията с

национален характер: 1/ национално анкетно проучване за установяване на гледната точка на основните субекти в процеса на планиране, развитие и управление на туризма – местните администрации (4.15), и 2/ проучване за разкриване на динамиката и тенденциите в средносрочен и дългосрочен план, на пътуванията на българи (2.1, 3.3, 4.5), както и проучвания (3.1), служещи като модел за анализ на развитието на регионални туристически структури по широк набор от количествени показатели. Регионалният сравнителен анализ на настанителната база на туризма на международно ниво (България – Румъния) е с пионерен характер.

Второто направление - „Развитие и управление на туристически продукти и атракции”, Представените за рецензиране публикации в това направление (3.4, 3.5, 4.4, 4.8, 4.9, 4.13) имат подчертан регионален характер с изразен териториален фокус върху Родопските общини - Смолян, Ивайловград, Златоград, Гърмен, Разлог, а така също и отделни туристически атракции (езерото „Сребърна”) и др. Отличават се с прилагане на подходи и методи за проучване на дестинационни туристически продукти, сред които особено място заемат туристическите атракции. Приносният им характер се свързва с конструиране на концептуален модел на екотуристически продукт. Този модел може да се използва като универсална рамка за анализ и на други видове териториални продукти. Част от разработките имат подчертан оценъчен характер - използвани са критерии/показатели за пазарно ориентирана оценка на ресурсния потенциал, разкриващ най-добро съответствие между продукта и пазара (4.8, 4.9, 4.13).

Третото тематично направление „Туристическа политика и планиране на местно, регионално и национално ниво” съдържа разработки в съавторство, отличаващи се с методически характер и приложно значими за управленската практика на национално и локално ниво. Разработена е методика за оценка на стратегически планови документи в областта на туризма на национално ниво. Алгоритъмът съдържа три основни блока: 1) процес на планиране; 2) структура и съдържание на стратегическия документ и 3) изпълнимост на стратегията. Методиката е приложена към Националната стратегия за развитие на екотуризма в България (2004 г.) и свързаните с нея планове за действие (3.6). С методически характер са и разработките, изследващи мястото и ролята на ключовите субекти в планирането и управлението на развитието на туризма за целите на туристическата политика (4.11, 5.1, 4.3). Разработките включват и практическа конкретизация, адаптиране и приложение на основни теоретични представи и модели за целите на стратегическото планиране и туристическата политика (3.8, 4.14, 4.11)

Четвъртото направление „Туристическо търсене и предлагане”, което рецензентът разграничава, включва четири основни труда – три с характер на студии (3.1, 3.5, 3.7) и един рефериран доклад, изнесен на международен форум (3.11), както и публикации, засягащи тази тема (3.3). Тези разработки имат методически и практико-приложна стойност. Чрез комбиниране на общи и частни методи и използване на широк спектър от количествени показатели се проучва обемът, структурата, териториалните особености в разпространението на туристическото търсене, както и на съвкупното и покомпонентно туристическо предлагане на национално (3.7, 3.11) и регионално ниво (3.1, 3.5). Изследователският интерес е насочен и към разкриване на връзките между тях, довели до формирането на определени пространствени структури, както и към определяне на ефективността на туризма. В това се състои и приносният им характер, особено за нуждите на практиката.

Научната продукция на кандидата по конкурса за „доцент” е с подчертана целенасоченост, конкретност, аналитичност, вкл. сравнителна, критичност и практическа ориентация на третираните въпроси, свързани с посочената по-горе проблематика. Тя съдържа следните **сравнителни предимства**:

- 1) Тематично разнообразие, обхващащо всички основни компоненти на туристическата система като териториална и производствена структура, даващо реална и пълна представа за развитието на научното познание в областта на географията на туризма;
- 2) Изследване на ключовите аспекти, свързани с териториалното развитие на туризма - организация, планиране и управление;
- 3) Използване на широк арсенал от методи и оригинални методики, в съответствие с интердисциплинарния и хетерогенен характер на изследваните обекти и процеси;
- 4) Прилагане на емпиричен подход, обвързан с теренни проучвания, осигуряващ съществен фактологичен принос в развитието на теоретичната база на науката за туризма;
- 5) Подчертан регионален подход към изследване на проблемите, свързани с развитието на туризма, придаващ практическа стойност на разработките;
- 6) Изследване на актуални проблеми, свързани с управленската практика на териториално развитие на туризма в България, на различни пространствени равнища - свидетелство за конструктивния характер на научната продукция;

- 7) Голяма част от изследователската дейност на кандидата е резултат от участие в национални и международни проекти, което свидетелства за практическата „тежест“ на изследователската продукция;
- 8) Значителна част от изследванията са в съавторство с утвърдени изследователи в областта на туризма – доказва както способност за работа в екип, така и качествени натрупвания в изследователската дейност чрез добра школовка.

Приносите са лично дело на кандидата за «доцент». Библиографският апарат е ползван коректно. Не са констатирани недопустими взаимствания от други автори.

Препоръки:

Изтъкнатите качества на научната продукция на гл.ас. д-р Елка Дограмаджиева обективно налагат извода за готовност за преминаване към по-високо ниво на изследователска дейност по посока на мащаб и теоретично концептуализиране, а именно разработване на монографичен труд, както и на авторски учебници, които биха допринесли за поддържане на високото качество на обучение на студентите.

Цитирания

От представените общо 16 цитирани разработки, в т.ч. 13 публикации и 3 непубликувани доклада с установени общо 68 цитирания в 53 източника, рецензентът констатира 45 цитирания от автори, които нямат отношение – не са съавтори, в представените разработки. От тях 3 цитирания са на чужди автори. Броят цитирания говори за безспорната стойност на научната продукция на гл.ас. д-р Елка Дограмаджиева

Посочените приноси в четирите тематични направления представляват доразвиване на научното знание в областта на териториалното развитие на туризма, най-вече по посока на практическа конкретизация, методическа оригиналност и обогатяване на фактологията в теорията на туризма. Независимо от безспорните постижения на кандидата в някои от неговите публикации са констатирани и несъществени пропуски, което не изисква отделяне на специално внимание. Ще отбележим по-скоро като принципна препоръка необходимостта от полагане на усилия за повишаване на тежестта на индивидуалната изследователска продукция по отношение на цялото структурно разнообразие на представения за рецензиране обем.

Заклучение

От направената проверка по представените материали за конкурса **нарушения в процедурата не са констатирани**. Спазени са изискванията на чл. 29 (1), 29 “б” (2) т. 1 и т. 2 от ЗРАСРБ и чл. 60 (1), чл. 61 (1) и (2), т.1 и т. 2 от ППЗРАСРБ.

Въз основа на запознаването с документите по конкурса и оценката на представените публикации могат да бъдат направени следните изводи:

1. В конкурса той е **единствен кандидат**;
2. Придобил е образователната и научна степен “**доктор**”;
3. Заема академичната длъжност “**гл.ас.**” в Софийски университет, обявил конкурса;
4. Осигурена му е необходимата **аудиторна и извън аудиторна заетост**;
5. Чете **лекционни** курсове по две учебни дисциплини в ОКС “бакалавър” и пет учебни дисциплини в ОКС “магистър”, две от които са пряко свързани с конкурса;
6. Ръководи **дипломанти** от ОКС “магистър”; **Представена и приета за оценка е достатъчна по обем**, несвързана с докторската теза, научна продукция, включваща 1 глава от монографичен труд в съавторство, 7 студии, 5 статии, 17 доклада, 1 наръчник (учебно пособие) и 2 научно-приложни разработки;
7. Има седем публикации в **чужбина**;
8. Документирани са 68 цитирания на кандидата от други автори;

В своята съвкупност представените за рецензиране публикации от кандидата съдържат **научно-приложни приноси**, с които се доразвива теоретичното знание за решаване на съществени проблеми в областта на териториалното развитие на туризма.

Общата ми оценка по критериите и показателите за учебната и научно-изследователска дейност показва, че гл.ас. д-р Елка Дограмаджиева отговаря на **изискванията** на чл.29 и чл. 29 “б” от ЗРАСРБ и чл. 60 и чл. 61 от ППЗРАСРБ за заемане на академичната длъжност “**доцент**” по професионално направление 3.9 “Туризм”.

София,
18.11.2013 г.

Рецензент:



(проф. д-р Николина Попова)